

Марія ТЕРЬОХІНА

студентка кафедра міжнародних відносин і аудиту

НТУ «Дніпровська політехніка»

Науковий керівник – к.і.н., доц. Олександра ДВУРЕЧЕНСЬКА

ЦИФРОВА ЕТНОГРАФІЯ: МЕМИ, ФОЛЬКЛОР ТА НАРАТИВНИЙ СПРОТИВ У ГІБРИДНІЙ ВІЙНІ

Актуальність дослідження цифрової етнографії та мемів у контексті гібридної війни у сучасних умовах, коли інформаційний простір перетворюється на арену не менш важливу за фізичний фронт, дослідження цих явищ стає критично важливим. Зокрема, українське суспільство, зіткнувшись із зовнішньо регіональною агресією, активно формує нові форми цифрового фольклору, які виступають не тільки засобом комунікації, але й потужним інструментом психологічного спротиву, консолідації та мобілізації суспільства.

Цифровий фольклор являє собою систему текстів, образів, аудіо- та відеозаписів, які широко поширюються від користувача до користувача в мережі. Через те, що йдеться про масову творчість, а не про засоби масової інформації, фольклор відіграє низку важливих функцій для сучасного суспільства: соціальну, ідентифікаційну, комунікативну, мобілізаційну, підтверджувальну, терапевтичну. Фольклор сприяє формуванню суспільного культурного простору, в якому є можливість у вираженні своєї ідентичності, спілкуванні та мобілізації на спільні цілі. Одночасно він сприяє відтворенню цінностей та переконань, надаючи психологічну підтримку та зняття стресу. Цифровий фольклор розглядається також як інструмент масової творчості, що здійснює вплив на соціальні процеси та формування суспільної думки. В українських реаліях, державні структури використовують меми та гумор у комунікаційних цілях для покращення доступності та ефективності, підвищуючи обізнаності та залучення молоді.

Цифровий фольклор став важливим елементом комунікації та взаємодії в сучасному світі. Так, протести в Гонконзі відіграли вирішальну роль у інформуванні населення та формуванні громадської думки. Завдяки мемам, багато жителів дізналися про контекст протесту в умовах обмеженого доступу до інших джерел інформації. Це підкреслює значимість мемів як засобу комунікації та мобілізації. Тим часом в Україні меми використовуються для подібних цілей, як головним чином у протистоянні з російською військовою агресією. Схожі кейси меметичного спротиву та мобілізації можна проаналізувати з Білорусі та Казахстану, де уряд робив спроби обмеження вільного доступу до меметичних платформ.

В контексті опору гібридній агресії РФ цифровий фольклор виконує низку критично важливих функцій для українського суспільства. В українському інтернет-просторі деякі меми та наративи стали надзвичайно популярними,

отримавши статус символів національного спротиву. Серед них можна відзначити «Бавовну», вислів «Русській военний корабль...», термін «Паляниця» як ідентифікатор, образи «тракториста», що демонструє боротьбу з ворожою технікою, а також «Байрактар» як уособлення ефективної зброї. Ці елементи цифрового фольклору незабаром стали символами опору, мобілізації та самоіронії. Вони висловлюють загальних досвід та відповіді на події воєнного часу.

Однією з ключових функцій мемів є сприяння формуванню колективної ідентичності. Меми та інші форми цифрового фольклору створюють спільний культурний простір, де учасники можуть ідентифікувати «своїх» та відрізнити їх від «чужих». Гумор та сатира у цифровому фольклорі є важливим механізмом психологічного захисту та адаптації. Через висміювання ворога, абсурдних ситуацій війни та власних страхів суспільство легше переживає значний стрес, мобілізується до опору та підтримує моральний дух. Примітки, такі як меми щодо «мобілізації трактористів» або «Київського привида», не тільки виконують розважальну функцію, але також знижують рівень страху та сприяння раціональному розумінню ризиків.

Цифровий фольклор виконує суттєву функцію у протидії страху, паніці та дезінформації. Місцева пародія на ворога і його пропагандистські наративи послаблює їхню серйозність та ефективність. Меми здатні оперативно генерувати альтернативні, часто іронічні, інтерпретації подій, що нейтралізує вплив ворожої пропаганди. Вони формують сприйняття ворога як об'єкта глузування, що сприяє його деміфологізації та зменшенню сприйняття його влади. Отже, цифровий фольклор слугує інструментом наративного опору, що розробляє власний контр-нарратив до ворожих інформаційних впливів.

Український цифровий фольклор демонструє високий потенціал як інструмент м'якої сили на міжнародній сцені. Деякі українські меми здобули вірусну популярність у світових медіа та соціальних мережах. Найбільш розповсюдженими прикладами є фраза «Russian warship, go f*** yourself» та зображення «Saint Javelin». Ці меми перетворилися на певного роду культурні експортери, які передають світу образ України як нації, здатної на гідний опір, яка має почуття гумору і показує стійкість навіть у найскладніших ситуаціях.

Використання цифрового фольклору сприяє формуванню позитивного іміджу України за кордоном. Меми, вірусні відео та онлайн-флешмоби створюють образ сучасної, креативної, згуртованої та незламної нації. Цифрові кампанії, такі як глобальний флешмоб #StandWithUkraine, мобілізують міжнародну громадськість та сприяють залученню міжнародної підтримки та солідарності з Україною.

Важливо підкреслити, що у громадянській спільній діяльності українські державні інституції, конкретно Міноборони та МЗС, розпочали інтеграцію мемів і гумору у свої офіційні комунікаційні стратегії. Це збільшує ефективність робочих операцій, а також робить їх більш доступними та збільшує їх

привабливість для молодіжної аудиторії в Україні та за кордоном. Це додатковий приклад можливостей офіційної інтернаціональної комунікації, у якій цифровий фольклор є державним дискурсом. Самі кампанії з образом святого або мемами Байрактара не тільки дійшли до успіху продовження, але й були виділені у закордонних медіа, як наприклад, у турецьких ЗМІ у випадку Байрактара ставши символом міжнародної солідарності.

Першим чином виступає проблематика тривіалізації справжніх проблем через надмірне використання комедійних елементів та сатиричних висловів стосовно військових дій, людських трагедій та болі. Така практика може призвести до переоцінки або недооцінення цих трагедій, втрачаючи емпатію щодо жертв війни. Рішенням цього дискурсу є урівноваження гумору для уникнення тривіалізації трагедій. Додатковою вразливістю виступає можливість меметичних маніпуляцій з боку противника. Фольклор у цифровому форматі є вірусним інструментом, який легко адаптувати під різні інтереси та поширити за короткий час, і таким чином може бути використаним у дезінформаційних цілях. У цьому випадку протидією виступають, по-перше, системні заходи, як розвиток медіаграмотності серед аудиторії, що допоможе відрізнити автентичний цифровий фольклор від ворожої дезінформації; по-друге, впровадження етичних стандартів у створенні та поширенні фольклору, тобто вживання відповідального підходу у створенні травматичних сюжетів та відсутності перебільшення жорстокості чи дискредитування, виділеного ворогом.

Цифровий фольклор є різноплановим, автентичним та ефективним інструментом для транслявання ідей традиційного фольклору у електронному вигляді, відтворюючи впливові дії. Маючи подвійну роль цифровий фольклор формує вплив не тільки на внутрішнє середовище, як підтримка морального духу, психологічного стану та наративів серед населення, але й на зовнішнє, як формування позитивного образу України на міжнародній арені. Зважаючи на всі виклики та загрози, варто прийняти такі заходи, як залучення молоді та креативних спілок для створення зрозумілого та актуального контенту для цільової аудиторії та розробка освітніх програм про медіаграмотність для боротьби проти дезінформації та ознайомлення з етикою цифрової творчості для мінімізації ризику маніпуляцій та тривіалізації.

Список використаних джерел

- Веденеєв, Д. В., Семенюк, О. Г. (2021). Сутнісні риси та функціональні компоненти сучасної неконвенційної (гібридної) конфліктності. *Стратегічна панорама*. (1-2). 30-47. doi: <https://doi.org/10.53679/2616-9460.1-2.2021.02>
- Кропивний, О. (2022). Цифровий репозиторій українського музичного фольклору: передумови створення, шляхи реалізації контенту, загальні особливості структури. *Національна музична академія України ім. П. І.*

Чайковського. Retrieved from <http://ethnomusicology.com.ua/article/view/270908/266603>

Сальнікова, О. Ф. et al (2018). Аналіз воєнних аспектів гібридної війни: їх зміст та уроки протидії. Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони. 2(32), 111-123. Retrieved from <https://sit.nuou.org.ua/article/download/157985/157609/345571>

Українська культура в умовах війни: між традицією і новою реальністю: тези доповідей студентської наукової конференції (м. Харків, 23-24 березня 2023 р.). (2023). *Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*. Retrieved from https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/19612/1/Ukr_Kult-23.pdf

Олена ОРЕХОВА

студентка кафедр міжнародних відносин і аудиту
НТУ «Дніпровська політехніка»

Науковий керівник – к.і.н., доц. Олександра ДВУРЕЧЕНСЬКА

УКРАЇНСЬКА ПРОТИДІЯ РОСІЙСЬКІЙ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ ВІЙНІ

Російсько-українська війна є однією з найбільш визначальних подій ХХІ ст., яка розпочала новий етап в історії, зокрема через особливості ведення війни в сучасну епоху. Нині інформація виступає не менш важливою зброєю, ніж військова техніка, а самі умови ведення сучасної війни значно відрізняються від війн минулого століття завдяки використанню новітніх технологічних засобів. Російсько-українську війну наразі визначають як гібридно-інформаційну, це означає, що важливу роль відіграють дезінформація та пропаганда, як головні застосовувані агресором методи для досягнення цілей.

Головна небезпека дезінформації, як явища, полягає в тому, що вона цілеспрямовано поширюється з метою політичного впливу та введення соціуму в інформаційну оману, здатна чинити сильний психологічний вплив на маси і може спричинити нестабільність в країні. В Україні боротьба з російською дезінформацією завжди була актуальною темою та по-справжньому українське суспільство звернуло увагу на цю проблему після Революції Гідності та анексії Криму. З повномасштабним вторгненням у 2022 році як ніколи актуалізувалося питання протидії дезінформації та пропаганді, оскільки це надзвичайно сильні та небезпечні засоби, які активно застосовує РФ. Поширюються неправдиві, спотворені відомості про події, провокаційна інформація та наративи, що впливають на мислення суспільства. Протидія ускладнюється тим, що наразі на